

HOOFDSTUK 3

OPEN JE OGEN: VELEN ZIJN OP ZOEK

Jezus trof een grote ontvankelijkheid aan onder Joden, Samaritanen en zelfs onder Fenicische, Romeinse en Griekse heidenen. Hij had het over rijpe oogsten—velen zijn klaar voor Gods koninkrijk. En hij spoorde zijn discipelen aan om hun ogen te openen om de spirituele reis en verlangens van anderen te begrijpen.

Voor de meeste van onze collega's, burens en vrienden zijn religie, geloof en cultuur nauw met elkaar verbonden. Religie is leven en beïnvloedt ieder aspect van het leven. En ieder geloof vertegenwoordigt een zoektocht naar betekenis, rechtvaardigheid en vrede, zelfs vergeving, verlossing en hoe we in het reine komen met God.

Onze culturele verscheidenheid

De culturele verscheidenheid die we genieten is een menselijk product, het resultaat van keuzes die over vele generaties gemaakt zijn. Te beseffen hoe deze onderling verbonden zijn helpt ons hen te begrijpen en beter met hen mee te leven.

In het bijbelse verslag van de schepping werd aan Adam en Eva het voorrecht verleend om een gemeenschap en een cultuur te creëren vanuit de verantwoordelijkheid voor hun gezinnen,

omgeving, vissen, vogels, dieren en voedselkeuze (zie Genesis 1:26-31). Geen enkele cultuur is superieur aan de andere, maar elk ervan is verschillend.

Sociale wetenschappers hebben typologie als instrument ingezet om overeenkomsten en verschillen tussen culturen te bepalen en in te delen.¹ Er bestaan variaties, maar men heeft ontdekt dat we uit drie fundamentele cultuurtypes worden gevormd.² Denk ter illustratie maar eens aan hoe verschillende culturen reageren op overtredingen van door de religie geboden seksuele gedragscodes of taboes:

1. De persoon gevormd door een cultuurtype van **schuld en onschuld**:

- Reageert met: Ik voel me zo schuldig. Ik heb de onvergeeflijke zonde begaan.
- En vraagt: Hoe kan ik vergeven worden? Hoe kan ik mijn onschuld terugkrijgen?

1. Max Weber (1864–1920), een Duitse politicus, wetenschapper en socioloog, heeft een instrument ontwikkeld om complexe maatschappelijke relaties te versimpelen en te beschrijven—zie Max Weber, *The Methodology of Social Science*, Free Press, 1949, blz. 78. Sociologen en theologen hebben dit instrument voor maatschappelijke aangepast tot een van de lenzen waardoor we de context of omgevingsfactoren kunnen bezien waarin we het evangelie doorgeven: bijvoorbeeld Niebuhr's typologie van de interactie van het christendom met de cultuur, in *Christ and Culture* (1951), Avery Dulles, *Models of the Church* (1974), Elaine Graham, Heather Walton and Frances Ward, *Models of Theological Reflection* (2005), and Stephen Bevans' *Models of Contextual Theology* (2007).
2. Jayson Georges, *The 3D Gospel: Ministry in Guilt, Shame, and Fear Cultures*, Time Press, 2016, blz. 10–11: Sociologen en zendingswetenschappers hebben er over het algemeen drie vastgesteld: angsts, schaamte en schuld. Zie ook Eugene Nida, *Customs and Cultures*, Harper, 1954, blz. 150; Roland Muller, *Honor and Shame: Unlocking the Door*, Xlibris, 2001.

In postchristelijke, individualistische maatschappijen wordt deze persoonlijke schuld vervangen door een zakelijke schuld. Zij die gevormd zijn door deze **schuld- en compensatie-**subcultuur:

- Reageren met: Hij zei dat het oké was; of met: Ze zei dat het wat haar betreft goed was, maar nu is ze zwanger.
- En ze vragen mogelijk: Wat voor compensatie kan ik krijgen voor wat me dit gaat kosten?

2. Degenen die gevormd zijn door een cultuurtype van **schaamte en eer**:

- Reageren met: Ik schaam me zo. Mijn vader maakt me af.
- En vragen smekend: Hoe kunnen mijn gezin en mijn gemeenschap hun eer of gezicht herkrijgen?

3. Degenen die leven in een animistisch cultuurtype van **angst en macht**:

- Reageren met: Ik ben bang dat ik de geesten (en God) heel kwaad heb gemaakt.
- Ze smeken: Hoe kan ik hun woede sussen?

Schuld, schaamte of angst liggen onder culturen van onze multi- en niet-religieuze vrienden. Is het mogelijk dat de diepte van deze drie morele emoties, in samenhang met hun verlangen naar onschuld en rechtvaardigheid, eer, macht over het kwaad en vrijheid, symptomen zijn van hun spirituele belangstelling? Jezus drong erop aan onze ogen open te houden voor de spirituele reis van anderen.

Onze culturele spirituele verlangens

Schuld- en onschuld culturen hebben grotendeels onze individualistische Westerse maatschappijen gevormd, 'waar mensen die de wet breken schuldig zijn en rechtvaardigheid en vergeving zoeken om een fout goed te maken'.³ Hoewel alle cultuurtypes aangetroffen worden in alle maatschappijen, is deze reactie van schuld en onschuld er een van vrienden met een joods of christelijk erfgoed, inclusief de culturele christenen en postmoderne postchristenen.

Daarin wordt verwacht dat maatschappelijke regels van sociaal gedrag worden verrekend, gevolgd door bepaalde handelingen om fouten te herstellen en vergeving te verkrijgen—gepast berouw, taakstraffen, boetes, schadevergoedingen of zelfs gevangenisstraffen.

Schaamte- en eerculturen geven vorm aan de gemeenschappelijke maatschappijen van Azië en het Midden-Oosten. Deze zijn nauw verbonden aan de persoonlijke rol van ieder. Je invloed en waarde wordt bepaald door je leeftijd, geslacht en positie—binnen het hindoeïsme, het boeddhisme en de islam. De cruciale levensvraag is: wat zullen anderen denken?

Je wordt geacht aan de verwachting van de familie of de gemeenschap te voldoen: 'Wat het beste is voor relaties is moreel goed.'⁴ Als hier niet aan voldaan wordt, staat de hele gezamenlijke relationele stroom beschaamd en moet de hele familie en gemeenschap in ere hersteld worden. Dit vereist meer dan vergeving. Het vergt een transformatie, een nieuwe identiteit. In feite vereist het verwijderen van de schaamte vaak

3. Georges, op cit, blz 11.

4. *ibid*, blz. 22.

het verwijderen van de persoon. Dit leidt mogelijk tot een totale uitsluiting of erger.

Angst-en machtculturen vormen typisch maatschappijen met een driedimensionale kijk op het leven.⁵ Zij geloven dat *onze fysieke wereld* van bomen, aarde, het weer en mensen wordt bewoond door geesten, engelen en voorvaders van *onze ongeziene wereld*—die tragedies, ziektes, misoogsten, armoede, oorlogen, onvruchtbaarheid veroorzaken en zelfs het geslacht van baby's bepalen. Er bestaat grote angst dat men voor deze 'geestenwereld'⁶ en *de andere ongeziene wereld* van God, de hemel en de hel iets op een verkeerde manier doet.

Er wordt geloofd dat de sjamaan of religieuze, spirituele leiders bijzondere krachten bezitten om de ongeziene wereld te beïnvloeden, en dat de geesten kunnen worden tevredengesteld en gemanipuleerd door magische rituelen of door 'het gebruik van amuletten, vervloekingen, talismannen, fetisjen, recitaties, bezweringen, hekserij, horoscopen of het kwade oog'.⁷

Dit animistisch wereldbeeld met zijn vele angsten beheerst ook de levens van velen achter de façades van hun formele religies—of dat nu het jodendom, het christendom, het hindoeïsme, het boeddhisme, de islamisme of het sikhisme is. Hun streven om het ongeziene gunstig te stemmen en er in vrede mee te leven bepaalt wat 'acceptabel menselijk gedrag' is, meer dan het geloof in bepaalde waarheden of ethische gedragsnormen.⁸

5. *ibid*, blz. 25.

6. *ibid*, blz. 26; zie ook Paul Hiebert, "The Flaw of the Excluded Middle," *Missiology*, Vol 10, No 1 (1982), blz. 35–47.

7. Georges, op cit, blz. 26.

8. *ibid*, blz. 25.

Jezus zei, 'Open je ogen'

Jezus werd in de joodse religie en cultuur geboren, maar betrad ook de religieuze en culturele werelden van de gehate Samaritanen en de verachte heidenen, en liet hen God ervaren. Het is duidelijk dat in sommige opzichten alle culturen de litten van zonde of rebellie tegen God vertonen, maar het was bij hen dat hij *velden rijp voor de oogst* zag (Johannes 4:35). Hij gaf er geen blik van dat hij voornemens was een nieuwe religie te stichten, maar hij zag de ontvankelijkheid en het geloof van anderen, en het was zijn visie dat zij deel zouden worden van Gods koninkrijk—en zouden aanbidden 'in geest en in waarheid' (zie Johannes 4:24).

Zou Jezus af en toe meer spirituele ontvankelijkheid bij personen van andere religieuze culturen zien dan bij degenen die zijn eigen naam dragen? Wat zeggen deze culturele en spirituele verlangens van onze multi- en niet-religieuze vrienden ons?

TOEPASSING

1. Welk cultureel-religieus type kenmerkt het leven van jouw vrienden, burens en collega's?
2. Welk spiritueel verlangen en streven merk je bij ieder op?
3. Lees Marcus 16:9-20 en 1 Korintiërs 15:1-8. Met wel goed nieuws wordt Jezus gedefinieerd?

4. De apostel Paulus gebruikte verschillende metaforen voor de werking van Gods genade en redding. Welke hij gebruikt in Romeinen 3:21-31 spreekt alle drie de cultuurtypes aan, door aan te geven wat Jezus heeft volbracht:

- Voor *schuld- en onschuldculturen* rechtvaardigt Jezus de schuldigen.
- Voor *schaamte- en eerculturen* betaalt hij de verlossende slavenprijs om mensen vrij te laten.
- Voor *angst- en machtculturen* is hij het plaatsvervangend offer voor verzoening.

Hoe zou jij aan multi- en niet-religieuze vrienden kunnen beschrijven wat Jezus heeft gedaan—in het licht van wat dat betekent voor hun culturele verlangens? Welke nieuwe metaforen zou je kunnen gebruiken?

HOOFDSTUK 4

SJOUW NIET MET JE EIGEN SPUL: GENIET VAN HUN GASTVRIJHEID

Jezus zei niets mee te nemen—‘geen geldbuidel, geen reistas en geen sandalen’ (Lucas 10:4). Eigenlijk is het meeste wat christenen met zich meesjouwen godsdienstig van aard—dvd’s, video’s, traktaten, boeken en uitnodigingen om op tv naar godsdienstige programma’s te kijken, evangelisatieseminars bij te wonen of Bijbelstudies te krijgen. Daarnaast sjouwen we rond met de opvattingen, gebruiken en tradities van onze godsdienst—overwegend bepaald door de Renaissance en de Reformatie, een selectieve geschiedenis van de Westerse beschaving en koloniaal denken.

Het religieuze spul dat we meesjouwen

Zeshonderd jaar geleden vertelde de culturele, wetenschappelijke, sociologisch-politieke beweging van de Renaissance aan de massa's dat het wereldbeeld van de kerk niet het enige was. Zo werd het zaad van pluralisme en secularisatie gezaaid. Te

midden van deze maatschappelijke veranderingen en technische ontwikkelingen gaf Johannes Gutenberg de Gutenbergbijbel (1454) uit. Hij veranderde daarmee radicaal de Europese geletterdheid. De Bijbel werd gelezen en bleek veel kerkelijke dogma's van die tijd te ontcrachten. De Reformatie brak de kerkelijke wurggreep waarin het christendom zich bevond.

Wereldwijde ontdekkingsreizen, nationalisme en kolonialisme deden de overkoepelende paraplu van een verenigd christendom nog verder scheuren. De wetenschap betwistte eerdere aannames over het heelal en de industriële revolutie veroorzaakte verstedelijking—waardoor gezinsverbanden werden verbroken en traditionele waarden ter discussie kwamen te staan. De massa's raakte vervreemd van de natuur en de waarden van het evangelie.

Het klimaat was rijp voor de denkers van de Verlichting om de menselijke redenatie en vooruitgang op een nog hoger voetstuk te plaatsen. Het effect op het geloof was dramatisch.¹ Vanwege de Reformatie werden de belangrijkste christelijke geloofspunten herschreven. En hoewel veranderingen op het vlak van godsdienstige gewoonten als bidden, preken en lof zingen minimaal waren, werden de opvattingen over leven en geloven volkomen omgevormd tot het religieuze spul dat velen van ons vandaag de dag als christenen met zich meesjouwen.

Vóór de Reformatie besloeg het geloof het hele leven—alle structuren van de maatschappij, de familie, de economie en de politiek. Maar het strijdlustige en rancuneuze milieu van de Reformatie voedde de individualistische moderne opdeling in hokjes van de godsdienst. De fragmentatie van het christendom volgde met het ontstaan van vele kerkgenootschappen. Hoewel

1. William A Dyrness, *Insider Jesus: Theological Reflections on New Christian Movements*, IVP Academic, 2016, blz. 6.

dit nu voor Westerlingen heel natuurlijk lijkt, is het voor andere religieuze culturen volkomen vreemd.

Vóór de Reformatie werden goed en kwaad bepaald door de kerk en de gemeenschap. Maar de door de Reformatie benadrukte persoonlijke verlossing cultiveerde een gevoel van individuele verantwoordelijkheid. Hoewel dit nu ingebed is in de Westerse cultuur, vinden joden, hindoes, boeddhisten, sikhs, moslims en anderen dat het nergens op slaat.

Vóór de Reformatie kende de godsdienst een rijke uitoefening in kunsten, rituelen en liturgie. Echter, veel daarvan werd veroordeeld en vernietigd in de verhitte uitwisselingen in de periode van de Reformatie. Hoewel er nieuwe rituelen en heilige plaatsen geïnstitutionaliseerd zijn, kunnen de meeste Westerlingen de rol van symbolen en rituele praktijken van onze multireligieuze burens niet echt waarderen of op waarde schatten.

Vanwege onze culturele conditionering is het voor ons heel vanzelfsprekend te denken dat het geloof of onze godsdienst slechts een deel of één hokje van ons leven beslaat. Vanuit deze achtergrond worden iemands godsdienstige inzichten gezien als iets persoonlijks. Het is moeilijk geworden om over je geloof te praten, zelfs met andere christenen, zonder dat er enig venijn bij komt. En het is vrijwel onmogelijk om 'zinvolle religieuze gesprekken' aan te gaan met mensen van andere godsdiensten.²

Voor onze multireligieuze vrienden bepaalt hun religie echter elk aspect van hun leven en cultuur. Ze is iets gemeenschappelijks en ze spreken er graag over—zonder enige strijdlust. Sommigen hebben door ervaring geleerd omzichtig te zijn, maar hun

2. *ibid*, blz. 7.

godsdienst is niet iets individueels. Binnen de context van de religie worden alle levenskeuzes gemaakt en zij zoeken bewust zinvolle religieuze gesprekken op.

We mogen onze eigen godsdienstige opvattingen even parkeren wanneer we omgaan met multi- of zelfs niet-religieuze mensen.

Het culturele spul dat we meesjouwen

Als we blanke babyboomers zijn met een Europees erfgoed, lopen we het gevaar dat we de bagage van het kolonialisme met ons meesjouwen, met zijn culturele en intellectuele superioriteitsgevoel. En daarbij sjouwen we ook de overtuiging van ons gelijk mee, waardoor het moeilijk is om ontspannen te genieten van de gastvrijheid van anderen.

We willen de touwtjes in handen houden door een *omgekeerde gastvrijheid* aan te bieden. We bereiden liever zelf maaltijden voor en nodigen onze burens liever bij ons uit dan dat we ingaan op de gastvrijheid van anderen. We sturen er eerder op aan dat we onze geloofspunten duidelijk maken—de waarheid delen—dan dat we luisteren om van de wijsheid van anderen iets op te steken.

Wanneer we relaxen met onze multi- en niet-religieuze vrienden, burens en collega's worden we ons bewust van de mate waarin de geschiedenis—inclusief de religieuze geschiedenis—die ons is bijgebracht, is gekortwiekt en opgeschoond. We worden ons bewust van wat nooit verteld is over het lijden en de bloedbaden die de inheemse bevolking van onze naties heeft ondergaan en over de verschrikkingen begaan door christelijke koloniale machten bij de onderwerping van de volken van de nieuwe 'onbevolkte' gebieden.

En omdat onze geschiedenislessen waren gefocust op het

noordelijke halfmond, zitten we met enorme lacunes als we anderen in onze globale maatschappijen proberen te begrijpen—en hetzelfde geldt voor hen. De laatste jaren hebben mijn vrouw Judy en ik een paar keer de gelegenheid gehad om Iran te bezoeken. Omdat Perzië nooit deel heeft uitgemaakt van het Romeinse Rijk, is de geschiedenis van dat deel van de wereld—behalve dan de bijbelse verhalen—geen onderdeel geweest van ons afgebakend verhaal.

Dit is belangrijk, want onze geschiedenissen definiëren ons. Laat me een voorbeeld geven: Mijn Arabische chauffeur had me naar de kruisvaardersvesting van Kerak gereden aan de King's Highway in Jordanië. Daarna gingen we door naar Petra. De oude Amerikaanse Chevrolet had geen airconditioning, maar boven het geluid van de weg en de open ramen—met een temperatuur van boven de 50 graden—vertelde mijn vriend het echte verhaal van de kruistochten. Terwijl hij sprak vertraagde de auto, hij reikte over en pakte mijn arm vast, hij vertelde over verkrachte vrouwen en kinderen die van de rotsen gegoooid waren. Hij wiste het zweet van zijn gezicht en de tranen uit zijn ogen. Hoewel de kruistochten in de 11e en 13e eeuw hebben plaatsgevonden, was het voor hem als ware het gisteren—en waren het zijn eigen moeder en zussen die zo wreed behandeld waren. Onderbreek of discussieer niet. Dit is zijn verhaal.

Meer recentelijk genoten Judy en ik van een caféontbijt met een vriendin in voorstedelijk Australië. Als je aan de tafel naast ons had gezeten had je uit haar jurk of gedrag niet kunnen opmaken dat zij een moslima is, noch dat zij ook een toegewijd volger van Jezus is. Tijdens ons gesprek deelde zij de pijn veroorzaakt door de beledigingen van moslims op haar werk. Hoewel zij een *volgeling van Jezus* is—en zeer evenwichtig in haar geloof in *de Weg* staat—is de islam haar erfgoed, de bepalende traditie en de

godsdienst van haar man, familie en relationele stroom. Zeg niet dat het niet zo erg is. Het is haar verhaal.

Het is veel te makkelijk een heleboel cultureel spul met je mee te sjouwen, inclusief een defensieve houding.

Geniet van hun gastvrijheid

Jezus zei: 'Groet onderweg niemand' (Lucas 10:4). Hoewel in sommige culturen een groet in het passeren ontaardt in een lange jammerklacht, is in vele andere de reactie oppervlakkig. Vraag onderweg 'Hoe gaat het nu met je?' en het antwoord is onveranderlijk, 'Goed!' of 'Heel goed, dank je!' Dit antwoord krijg je zelfs als zojuist terminale kanker bij hen is geconstateerd of ze door een bittere scheiding gaan.

Jezus gaf aan dat in zijn context het toerusten van discipelen om discipelen te maken niet gaat gebeuren via oppervlakkige contacten, maar door serieuze betekenisvolle ontmoetingen—eten, drinken, je niet haasten (zie Lucas 10:5-7).

We zullen later nog terugkomen op enkele van deze ideeën, maar let op deze inzichten van Jezus' onderwijs en praktijk (zie Lucas 10:7, 8):

- Als je welkom bent geheten, geniet dan van hun vriendschap en eten. Hun eten eten biedt de gelegenheid om te ontspannen en aandacht te schenken aan hun familie en cultuur.
- In onze context zullen we mogelijk niet in hun huizen verblijven—hoewel die kans er misschien ook inzit—maar vertrouw en reken op hen, dan zij zullen op jou vertrouwen en rekenen.

Wij, christenen, hebben er de nadruk op gelegd dat we informatie moesten doorgeven. Het oprichten van zendingsstations heeft

onderwijs naar vele culturen gebracht. Maar Jezus zegt: verbind je met mensen, bouw relaties op. Zelfs medechristenen met andere kerkelijke achtergronden kunnen hiervan leren. In plaats van elkaar te confronteren met onze intellectuele en leerstellige verschillen—hoe belangrijk die ook mogen zijn—is het nodig dat we met mensen ontspannen, hen leren kennen en waarderen.

Door de ontspannen gesprekken, het delen van eten en drinken, komen we gaandeweg meer te weten over hun familie, vrienden, hoop, aspiraties, angsten, zorgen, culturen en religies. We kunnen verrast worden door hele andere tradities, en toch zullen mensen zich slechts zelden beledigd voelen door onze culturele miskleunen. Wees fijngevoelig, opmerkzaam en ontspannen wanneer je informeert naar hun gewoonten, de geschikte manier van begroeten en religieuze gebruiken.

TOEPASSING

1. Welk cultureel en religieus spul ontdek je dat je meesjouwt wanneer je probeert contact te maken met anderen?
2. Van welke vooroordelen heb je gemerkt dat je ze meesjouwt—in je gedrag en je ervaring?
3. Welke standpunten in jouw kijk op het christendom kun je eerder aanwijzen als cultureel dan als per se christelijk?
4. Welk aspect van jouw cultuur zouden anderen het moeilijkst te accepteren kunnen vinden?